

Oponentský posudek

na habilitační práci PhDr. Mileny Šubrtové, Ph.D.

Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež (FF MU, Brno 2013)

PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D. předložila habilitační práci *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Jde o výsledek dlouhodobějšího bádání, z něhož vzešly odborné studie a pojednání, týkající se našich i světových autorů. První shrnutí tohoto tématu obsahuje publikace *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež* z roku 2007. Habilitační práce, která řeší toto téma z hlediska literární historie a teorie literatury, je rozšířením a prohloubením tohoto textu, zejména zařazením a analýzou knih z posledního, současného vývojového období.

Materiál, který byl k tomuto účelu shromážděn, je rozsáhlý, takže dobře umožňuje věcné a detailní zpracování tématu. Autorka soustředila více než 60 knih pro děti a mládež, z toho 30 titulů zahraničních autorů. U knih zahraničních autorů byl výběr omezen na tituly, které byly přeloženy do češtiny. (M. Šubrtová v poznámce č. 6 na str. 5 uvádí 10 dalších titulů vydaných zahraničními autory v letech 1982 – 2007, které k nám nebyly přeloženy, a podává jejich stručnou charakteristiku. Tato poznámka může být inspirativní pro české překladatele.) Předmětem jejího hodnocení se tak staly do češtiny přeložené knihy autorů amerických, anglických, australských, belgických, japonských, nizozemských, norských, slovenských, španělských a švédsko-finských. Výběr zahraničních i českých textů charakterizuje autorka takto: „Ve středu pozornosti stojí prozaická díla domácí i zahraniční provenience od konce 19. století do současnosti, v nichž se smrt neobjevuje pouze jako dílčí či epizodní motiv, ale má významnou, někde přímo syžetovou roli.“ (str. 5) - Rozsáhlý seznam prostudované odborné literatury literárněhistorické, literárněvědné, medicinské, filozofické, psychologické, sociologické i thanalogické české i zahraniční svědčí o tom, jak odpovědně autorka ke zpracování zvoleného tématu přistupovala (viz seznam odborné literatury na str. 211 – 218). Na podkladě tohoto materiálu – tj. konkrétních uměleckých textů z různých vývojových období a odborné literatury – a také na vlastních konkrétních praktických zkušenostech a znalostech s hodnocením uměleckých textů v oblasti literatury pro mládež, vytvořila autorka přehlednou kompozici habilitační práce.

M. Šubrtová klade počátek intencionální literatury pro mládež v evropském měřítku až na konec 17. století a pak konstatuje, že „teprve v 19. století můžeme hovořit o kvantitativně silném, tematicky pestrém a žánrově diverzifikovaném literárním proudu.“ (str.203) V těchto časových dimenzích jsou seřazeny kapitoly hodnotící a charakterizující vývoj nazírání na smrt v dětské literatuře od tabuizace smrti (viz 2. kapitola *Dětská zkušenost se smrtí a umělecká literatura*) přes smrt respektovanou (3. kapitola), kde je předmětem výkladu folklorní pohádka a uvědomění si, jakou úlohu tu hraje i náboženské nazírání na konec života, až po kapitolu čtvrtou (*Smrt jako přirozená součást života*),

kteřá se časově tŕká 19. století a kde je uvedena tvorba K. A. Vinařického, Jana Nerudy, Viktora Dyka a také Pavla Šruta , ale nejvýrazněji je pojednán Karel Hoffman.

Nejrozsáhlejší a nejpracovanější 5. kapitola (Tajemství života a smrti, 46 stran) pojednává o časově nejnovějších textech pro mládež z konce 20. a z počátku 21. století. Autorka předkládané habilitační práce uvádí, že v tomto vývojovém období „nalézáme téma smrti v úzkém propojení s otázkami po smyslu lidské existence. Teprve s poznáním tajemství smrti se vynořuje tajemství života, nelze o nich uvažovat odděleně. Smrt není tragickým a obávaným momentem, pokud ji dokážeme vnímat jako nezbytné vyústění života.“ (str.64) V této kapitole nacházíme podrobné analýzy výrazných knih J.Gaardera, Eric-Emmanuela Schmitta a Tove Janssonové. Analýzy děl těchto autorů svědčí o autorčině schopnosti přesně, jasně, kriticky a srozumitelně zhodnotit i rozsáhlé a významově složitější literární dílo způsobem a stylem velice přístupným a barvitým. To se však tŕká i ostatních analýz, v nichž jsou odhalovány i skryté souvislosti, konotace a různé další skutečnosti, které běžný čtenář nedokáže vždy bezprostředně hned „rozluštit“, ale na které Milena Šubrtová upozorňuje a napomáhá tak hlubšímu vnímání literárního díla.

M. Šubrtová přistupuje ke zpracování zvoleného tématu ze širšího než jen literárního hlediska. Uvědomuje si, že na autora a jeho dílo má vliv i doba, ve které dílo vzniká, ekonomická, politická, kulturní i hospodářská situace, a v posledním časovém období i nové technické vymoženosti (např. televize, internet atd.), což ovlivňuje mladé lidi a jejich vnímání reality a s čímž je spojeno i vnímání smrti v různých vývojových etapách, vyrovnávání se s ní a uvědomění si toho, že smrt je logickým zakončením života. Z různého vnímání smrti v historickém vývoji společnosti pramení i autorčino pojmenovávání jednotlivých částí práce tak, aby název vyjadřoval, postihl a signalizoval rozdílné aspekty související se smrtí v dané historické etapě. Označení, pojmenování těchto nejrozdílnějších podob vnímání smrti autorka používá pro název kapitol i pro „podnázev“ a dosahuje tak toho, že hned na počátku jednotlivých částí práce jsme informováni o tom, co bude v následujícím textu zpracováno. Množství nejrozdílnějších adjektiv, metaforických přirovnání, obrazných výrazů přikládáných smrti atd. - to všechno vypovídá o mnohoznačnosti pojmu smrt, i když v podstatě všechno směřuje nakonec ke stejnému a jedinému možnému vyústění. tj. k smrti jako nezvratnému konci života, přičemž si uvědomujeme také, že protipólem je nové zrození člověka. Cestu od narození ke smrti projde každý živý tvor. I v tom, jak autorka dokáže tento problém naznačit, vidím autorčino obratnost a promyšlenost při vyrovnávání se s daným tématem.

V habilitační práci nenajdeme knihy, které by zpracovávaly téma smrti v souvislosti s druhou světovou válkou. Autorka to vysvětluje takto: „Po roce 1945, který lze vnímat i jako přirozený literárněhistorický mezník pro dějiny světové literatury pro mládež, obraz smrti z dětské literatury vymizel. Příčinu lze spatřovat jednak v tom, že hrůzy právě skončivší druhé světové války způsobily nechuť dospělých autorů předkládat dětem další výjevy utrpení a smutku, dále ve skutečnosti, že smrt – zejména dětská – přestala být s vzestupem životní úrovně, rozvojem lékařské vědy a snížením dětské mortality onou druhdy přirozenou součástí dětského života.“(204) Při této příležitosti bych uvedl poznámku, že v roce 1961 byla vydána publikace s názvem *Deníky dětí*, vězňených v koncentračním táboře. Jejich zápisky za ostatním drátem, popis jejich tužeb, kladení otázek nemyslitelných v normálním životě, může seznámit dnešního mladého čtenáře s prostředím, které přinesla válka a v němž bylo nebezpečí smrti součástí denní reality.

Autorčino způsob zpracování tématu smrti v literatuře pro děti a mládež je s ohledem na vnímání recipientů dobře promyšlený, o čemž svědčí ještě další skutečnost: ve třetí až osmé kapitole, tj. v kapitolách, v nichž jsou analyzovány konkrétní knihy, je vždy na konec přiřazen dílní závěr, který

shrnuje ve zkratce problematiku probranou v kapitole a umožňuje čtenáři co nejlépe se orientovat a uvědomit si nejdůležitější fakta. Konečný závěr celé habilitační práce pak není jen shrnutím, ale působí také jako samostatná studie, v níž čtenář najde i periodizaci literatury s tématem smrti v období od 19. století do současnosti. (str. 202-2010) Tento způsob výkladu svědčí mimo jiné také o tom, že autorka je nejen odborníkem v oblasti literatury pro děti a mládež, ale i dobrou vysokoškolskou učitelkou se schopností srozumitelně vyložit studentům přednášenou látku.

Závěr:

PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D. velice dobře a s nadhledem zpracovala zvolené téma po stránce obsahové i jazykové. Shromáždila obsáhlou odbornou literaturu předmětu a dobře vybrala prozaická díla, která roztřídila do jednotlivých kategorií podle obsahu i způsobu zpracování a která odborně a do hloubky analyzovala. Její analýzy patří k nejlepším pasážím habilitační práce. – Doporučení: Protože jde o práci v podstatě literárněhistorickou, doporučoval bych při jejím vydání shromáždit a zařadit dobový kritický ohlas na analyzované texty.

Předložená habilitační práce PhDr. Milady Šubrtové, Ph.D. **Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež** splňuje všechny požadavky kladené na úroveň habilitačních prací a proto ji doporučuji k obhajobě. Navrhuji, aby po úspěšné obhajobě byl PhDr. Mileně Šubrtové, Ph.D. udělen vědecko-pedagogický titul docent pro obor česká literatura.

V Brně dne 16. března 2013

Doc. PhDr. Vlastimil Válek, CSc.